

**Naturvernforbundet
i Troms**
Romssa Luondugáhttenlihttu

NVE
Postboks 5091
0301 OSLO

Tromsø 19.10.2018

Innspill til Nasjonal ramme for vindkraft på land i Norge

Innledning

Naturvernforbundet i Troms vil starte med å si at vi er meget kritisk til ytterligere vindkraftutbygging i Troms fylke. Vår kritiske holdning begrunnes med at Troms ligger i arktis som er et særlig sårbart område med tanke på biologisk mangfold og virkningene av klimaendringene er betydelig forsterket nettopp her i arktis. Vindkraft på generelt grunnlag representerer voldsomme inngrep i tillegg. Samlet belastning tilsier at Nord-Norge ikke er egnet. Norges globale forvalteransvar som arktisk stat, sammen med andre arktiske stater, bør være preget av forståelsen av våre spesielt sårbare arktiske naturtyper, og at inngrep i disse områdene vil ha irreversible miljøkonsekvenser.

Vi innleder videre med å skrive noe overordnet om vindkraft og den nasjonale ramme for vindkraft på land. Grunnet tidspress er det umulig for oss i den frivillige sektor å gå grundig gjennom alle tema rapportene. Vi har derfor tatt utgangspunkt i kun én temarapport; "reindrift og samisk utmarksbruk".

Vi belyser her at temarapporten favoriserer vindkraft framfor reindrift, og annen samisk utmarksbruk. Temarapporten er ikke kritisert side for side, men er en generell betraktning. Det bemerkes at samisk utmarksbruk er lite vektlagt i temarapporten, til tross for at dette står i tittelen.

Vi mener bestemt at NVE mangler kunnskap om dette feltet, og oppfordrer NVE å søke etter mer kunnskaps erfaringer fra både reindriftsutøvere og andre samiske kilder, istedenfor å henvise til "manglende forskning".

Det redegjøres videre for annen forskning som viser at vindkraft faktisk har stor negativ påvirkning på rein. I arbeidet med dette innspillet har vi hatt nær dialog med flere reindriftsutøvere. En reindriftsutøver fra Ràidnà (Reinøy), reinbeitedistrikt, Johan Daniel Turi i Troms, har fått tilgang til å skrive om problematiske sider som angår forholdet mellom kart og reindrift samt arealinngrep "bit-for-bit" i reinbeiteland. I den nasjonale rammeplanen for vindkraft er kart og teknologiske redskap essensielle verktøy.

Naturvernforbundet i Troms er bekymret for de samlede konsekvenser der vindkraftutbygging bare er et nytt, og ekstra inngrep i særlig sårbare natur som både innskrenker og truer reindrift og annen utmarksbruk.

I siste del av rapporten tar vi for oss de vindkraftanlegg som allerede er utbygd i Troms, og gir en kort presentasjon om prosessene som stort sett har vært både mangelfulle, unødvendige samt gjenstand for spørsmål ang. lovverk. I vårt fylke har det allerede vært en storstilt vannkraftutbygging i alle kommunene for utenom i Skjervøy. Vi mener derfor kraftbehovet i Troms allerede er overskredet. Vi er av den oppfatning at vindkraft i fylket er unødvendig, og fører med seg alt for store negative problemer for natur og miljø. Helt til slutt vil vi oppsummere punktvis våre konklusjoner.

Kort om formålet med rammeplanen

Formålene med den nasjonale rammen er ifølge energimeldingen og bestillingsbrevet:

- bidra til at de beste vindkraftlokalitetene blir valgt når det søkes om konsesjon
- øke forutsigbarheten og effektivisere konsesjonsbehandlingen
- dempe konflikter

Den nasjonale rammen skal bestå av to deler; et oppdatert kunnskapsgrunnlag om virkninger av vindkraft og kart med utpeking av områder som er egnet for vindkraft. Rammen skal ikke være juridisk bindende eller en form for overordnet konsesjonsbehandling, men et *faglig råd* om hvor det kan ligge til rette for lønnsom vindkraft.

En overordnet betraktning:

NVE har til dags dato gitt rundt 100 vindkraftkonsesjoner som tilsvarende ca. 23 TWh vindkraft. I rapport til NVE om metodebeskrivelse fra 01.09.2017 står det at Nasjonal Rammeplan for Vindkraft "skal legge til rette" for en utbygging av mellom 15-30 TWh ny vindkraft. Her bemerkes at mandatet til NVE, å utarbeide Nasjonal Rammeplan for Vindkraft, skal legge til rette for mer utbygging av ny vindkraft. I NVEs dokument om revidert metodebeskrivelse fra 19.01.2018 er dette tallmålet fjernet.

Vi frykter at Nasjonal ramme for vindkraft kan medføre en dobling eller, i verste fall en mangedobling av konsesjonsgitt vindkraft. Det vil i så fall føre til en rekke dilemmaer som flere miljø -og friluftslivsorganisasjoner vil belyse i sine høringer. Naturvernforbundet samarbeider med bl.a.; DNT, WWF, NJFF, NOF, Norsk Friluftsliv og Sabima. Disse organisasjonene hadde møte med olje- og energiminister Terje Søviknes fredag den 10. august. Vi tar utgangspunkt i at NVE er kjent med mange av de kritiske innspillene som angår friluft, biologisk mangfold, rettighetsspørsmål, ulemper og plager som støy, forurensingsfare, iskast, m.m..

Den norske turistforening¹ har beskrevet situasjonen vi står overfor i dag slik: *"Dersom vindkraftbransjens ønsker om utbygging blir realisert, vil det bety et samlet plan areal tilsvarende Vestfold fylke (2000 km²), og veganlegg i inngrepsfri natur tilsvarende to ganger*

¹ <https://www.dnt.no/artikler/nyheter/13399-dnt-vil-stanse-arbeid-med-nasjonal-ramme-for-vindkraft-pa-land/>

Norge på langs (3000 km)". Likevel har det kommet signaler fra vindkraftbransjen om at de ønsker seg enda mer enn dette. De har kommet med uttalelse om at Nasjonal Rammeplan for Vindkraft må legge opp til 100 TWh.

Nasjonal ramme for vindkraft på land fikk NVE i oppdrag fra OED. Den er bygd på Stortingsmelding 25. (2015-2016). Stortingsmeldingen viser til bærekraftig utvikling og nødvendigheten av å ta hensyn til miljø. Det vises også til at Norge har forpliktet seg til Paris-avtalen om at Norge skal få ned sine klimautslipp. Slik vi leser og forstår Stortingsmeldingen, så skal økt vindkraftproduksjon på land i Norge være en del av miksen av ulike fornybare energikilder for å få redusert klimagassutslipp. Målet er tuftet på å gjelde både i Norge, og at Norge skal bidra til at Europa også reduserer sine klimagassutslipp ved at økt energiproduksjon i Norge kan eksporteres gjennom utenlandskabler, samt i Nordisk nettsamarbeid.

Fortellingen om at norsk landbasert vindkraft vil bidra til klimagassreduksjon er dårlig forankret i forskningsrapporter, forskningsmiljøer o.l.. Til tross for den teknologiske utviklinga innenfor solkraft og vindkraft, mener vi det er en ineffektiv, kostbar og ustabil energikilde som krever masse naturressurser og arealer. Den fører også til store naturødeleggelser. NVE er godt kjent med at i Norge produseres det allerede årlig et betydelig overskudd fra vannkraft - fornybar og stabil energikilde, som blir eksportert til EU. Dette i seg selv vil si at det er unødvendig å ødelegge enda mer urørt arktisk natur for å bygge en ustabil og dårlig energiprodukerende kilde som landbasert vindkraft. Det henvises til at Naturvernforbundet tidligere har protestert mot flere av vannkraftutbyggingene som har ødelagt og beslaglagt store naturområder, og vi merker oss at det fortsatt er press på flere elver og bekker, noe som også i mange tilfeller er uakseptabelt.

Vår erfaring med kraftutbyggingssaker i Troms er både manglende miljøhensyn og lite hensynstaken til lokale interesser i saksbehandlingen. Dette kommer vi tilbake til når vi skal beskrive de regionale vindkraftsakene i Troms.

I tillegg, før vi gir noen konkrete kommentarer om det regionale, så ser vi at kriteriene til de myke og harde eksklusjonene som er lagt til grunn, er basert på kriterier skapt av krefter "sørpå". Når vi ser kart oversiktene som NVE har lagt til grunn for disse kriteriene, så blir det tydelig at de myke og harde eksklusjonene bærer preg av kolonialisme². Vi mener de m.a.o. ikke baserer seg på realitetene i Nord. Vi ser at store landskaps arealer åpnes for vindkraft, da få eller ingen av eksklusjonskriteriene passer til områdene i nord. Dette må rettes opp! . Landskap i Nord-Norge blir også brukt av folk og dyr, så derfor er det forunderlig at det ikke er like tett med både myke og harde eksklusjoner i nord som på Østlandet.

² <https://www.nrk.no/sapmi/kaller-vindparkplaner-for-gronn-kolonisering-1.13701272>

Temarapportene

NVE har opprettet underprosjekter for flere relevante temaer. Vi bemerket allerede i innledningen at vi ikke har mulighet å kommentere alle disse. Vi skal derimot kun vektlegge en temarapport, som vi mener er en god illustrasjon på at NVEs temarapporter er for omtrentlig med fakta og viser konkluderinger som favoriserer vindkraft.

Vi har samarbeidet med flere reindriftsutøvere i Troms, samt NRL som har hovedkontor her i Troms. De er sterkt kritisk til mer vindkraftutbygging. I denne delen av vårt innspill har vi samarbeidet med Johan Daniel Turi som er reineier på Råidnå og tilhører omkringliggende distrikt. Han har kommet med noen vesentlige kommentarer som angår forholdet mellom vindkraft og reindrift, og også om forholdet mellom bruk av kart og reindrift, noe som muligens ikke er vektlagt i rammeplanen i det hele tatt. Hans søster som er nyetablert reineier på Kvaløya står i sterk fare for å må legge ned sin drift pga. vindkraftutbyggingen på Kvittfjell-Raudfjell. Ytterligere utbygging i fylket vil også gi store konsekvenser for de tilsammen rundt 17 reinbeitedistriktene i Troms³.

Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk:

Samisk utmarksbruk

Det første å si om denne rapporten er at "annen samisk utmarksbruk" får liten plass, kun 2 sider ut av 57. Her er ingen definisjon av hva samisk utmarksbruk er, eller hva som skiller den fra annen utmarksbruk. Dette mener vi er alt for dårlig. Selv om det ikke er vårt oppdrag å lære NVE om samisk kultur og utmarksbruk, så ser vi oss nødt til å skrive noe om dette.

Sosialantropolog Bjørn Bjerkli (2004⁴) undersøkte om den lokale bruken av Svartskogen i Manndalen kunne sies å være samisk sedvanemessig bruk. I dag er det flere fastboende med ulik etnisk opphav som bruker skogen til beite, vedhogst og annet. Det er vanskelig å si at muldebærplukking eller vedhogst gjøres på en samisk måte, da bruksmåten blir utført likt av også nordmenn og kvener. Det Bjerkli kom fram til var at det ble feil måte å stille spørsmål om bruksmåter var samiske eller ikke, men at det var nødvendig å se på historien, bl.a. omkring hvordan den gamle samiske siida organiseringen fungerte, og stille spørsmål som "hvilken sosial organisering av tilværelsen bruken inngikk i...og...var prinsippene for bruk annerledes i samfunn dominert av samer sammenlignet med norske samfunn?" (Bjerkli, 2004, s. 16). Kort oppsummert viser Bjerkli at Svartskogen var tidligere et samisk bruksområde og at bruken i dag har flere likhetstrekk til den eldre samisk siida organisering som var egalitær - som betyr at medlemmene delte ressursene i området eid av siida-kollektivet og hvor all fangst og fiske ble distribuert likt. I dag ser vi store fellestrekk i Svartskogen. Ressursene er eid kollektivt, alle som bor i nærområdet har bruksrett, det inngår ingen arverett til bruksområder og forvaltningen er sterkt preget av en egalitær struktur hvor noe empiri kan antyde at de unge respekterer de eldre uten at

³ <https://www.fylkesmannen.no/contentassets/bdfba003317b43a2b6993cd2418d3061/kontaktinfo-pr-16.08.18.pdf>

⁴ Bjerkli, Bjørn (2004): "Svartskogen i Manndalen - samisk sedvanemessig bruk og forvaltning": Sørkjosen, Nord-Troms Museum: Lundblad Media AS.

det eksisterer en institusjon som et eldreråd som i den eldre samiske siida, og tilslutt, bruken har vist seg å både være fleksibel og hatt en kontinuitet over lang tid (Bjerkli, 2004, s. 18). Det er med andre ord ikke ulike bruksmåter som er samiske eller ikke, men det som er samisk sedvanerett er de prinsippene som styrer den sosiale organiseringen som bruksmåten inngår i, som kan karakteriseres som samisk eller ikke.

Vi reagerer på at rammeplanen er basert på inngrep i samiske områder, og eksproprierer eller "byråkratiserer" til seg en bruksrett. Disse områdene vindkraftanleggene vil ta i bruk bryter også fundamentalt med samisk sedvanerett ved at vindkraftanlegg ikke kan sies å være fleksibel bruk av naturen, samt at områdene blir beslaglagt og ødelagt, så utbyggerne "arver" og koloniserer samiske bruksområder.

Vi er også uenige i at arealbeslag fra vindkraftanlegg med veier etc. er "begrenset".

Vindkraftanlegg vil omdanne urørte naturområder til industriområder med bl.a. mye støy og høy aktivitet. Vi mener arealbeslag heller burde betegnes som "kraftig".

Tilslutt om samisk utmarksbruk. I vår landsdel bruker vi ofte det samiske begrepet meahcci om den norske betegnelsen på utmark. Vi kan vise til at svært mange fastboende samer mener at meahcci er der de henter sine "utmarksressurser". Disse ligger et godt stykke unna veier, anlegg etc. Det betyr at selv om det vil være muldebærmyrer like ved en vindturbin, så vil disse områdene da ha mistet sin betydning som "meahcci".

Reindrift

Vårt inntrykk av temarapporten som angår reindrift er at den vektlegger undersøkelser som konkluderer med at vindkraft ikke forstyrrer rein, samt viser at forskningen er "mangelfull" på området. Dette sår derfor tvil om at vindkraft påvirker reinens atferd sterkt negativt. I 2018 presenterte reindrifutøver Peer Gaup (presentasjon og video⁵) en undersøkelse hvor han har vært delaktig. Denne undersøkelsen viser derimot det helt motsatte, nemlig at rein blir sterkt negativt påvirket av vindturbiner og vindindustribygg. Denne undersøkelsen er ikke tatt med i temarapporten.

Anna Skarin og Per Sandstrøm ved Sverige Landbruksuniversitet i Umeå er derimot representert i temarapporten. Deres rapport viser til overbelastning av bruksområder som blir igjen for reindrift etter vindkraftutbygging. I Sverige har deres forskningsarbeid blitt stoppet⁶ av vindkraft interesser fordi det blir for kontroversielle faktaopplysninger.

Det Johan Daniel Turi sier til oss er at det som derimot ikke kommer fram i slike rapporter er følgende:

- Rein kan miste fertilitet
- Nye farer for rein som trekker til områder de vanligvis ikke ville ha brukt.
- Til utbygging foretrekkes flate områder som også er viktig for rein.

⁵ <https://naturvernforbundet.no/finnmark/kraft/vindkraft-i-reinbeiteland-article37966-2042.html>

⁶ http://www.processnet.se/article/view/438776/vindkraftsbolagen_stoppade_larmrapport#

Videre kan man finne en rekke uttalelser fra ulike kilder hvor reindriftsutøvere forteller om at de har negativ erfaring med vindkraft, de er ikke i tvil om at reinen skyr vindkraftanlegg. Vi vil nøye oss med å kun vise til en kort nyhetssak i NRK Finnmark⁷.

Nesten alle aktuelle vindkraftområder nord for Hedmark er reinbeiteområder, og reindrift er et tema som blir vektlagt i konsesjonssaker. NVE mener likevel ikke at tilstedeværelsen av samisk reindrift automatisk bør føre til at det ikke kan etableres vindkraftverk (s. 45). Reindrift er et av de viktigste temaene med tanke på lokalisering av vindkraft (s. 46). Selv om usikkerheten er stor, mener NVE at man må legge til grunn at vindkraftverk også i driftsfasen kan ha en effekt på reinsdyrenes adferd og arealbruk. Det kan imidlertid være mulig å avbøte enkelte virkninger med gode tiltak (s. 4)

I planen har man vurdert blant annet kriterier om forskjellige hensyn, reindriften er ikke en særskilt høringspart i denne runden. Dette er veldig beklagelig, og kan uheldigvis oppfattes som en tjenesteforsømmelse ved å unngå uttalelser fra berørte parter når NVE er bevisst på at disse planer har store konsekvenser for reindrift. Det viser forskning som NVE enten har kjennskap til, eller burde forventes å ha kjennskap til, når det planlegges så store tiltak.

Eksempelvis finnes det en ny forskningsstudie gjort av SLU, ved bla. Anna Skarin, Rasmus Kløcker Larsen og Per Sandström om reinens unnvikelse av vindkraftanlegg⁸. Det er i studien forsket på reinens tilstedeværelse rundt vindkraftanlegg. En annen faktor som viser hvor store konsekvenser vindkraftanlegg utgjør, er en dom fra *Mark och Miljööverdomstolen* i Sverige fra 2011⁹. Retten konkluderte med at reinens unnvikelse og påvirkning av vindkraftanlegg er minst 5 km.

Reindriften er en viktig lokalbasert privat næringsvirksomhet. Den har sine marginer basert fullstendig på naturen og beitegrunnet. I tillegg bærer reindriften en livsnerve for den samiske kulturen. Det vil gjøre det umulig å kunne få til en forsvarlig dyrevelferdsmessig eller økonomisk drift hvis det bygges vindkraftanlegg når de har så store negative konsekvenser.

NVE prøver å splitte opp reinens beitegrunnlag i større og mindre marginer gjennom å klassifisere beitegrunnet i sine vurderinger. Dette har en potensielt svært stor negativ konsekvens hvis det betyr at andre områder anses som mindre verdt for reindriften av utbygger.

⁷ <https://www.nrk.no/finnmark/mener-rein-skyr-beiteomrader-rundt-vindpark-1.13082969>

⁸ <https://www.slu.se/fakulteter/vh/forskning/forskningsprojekt1/ren/vindkraft-i-driftsfas-och-effekter-pa-renar-och-renskotsel/>

⁹ <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Sveriges-Domstolars-pressrum/Nyhetsarkiv/2011/Mark--och-Miljooverdomstolen-meddelar-dom-i-mal-rorande-tillstand-till-vindkraftsparker-i-Vasternorrlands-och-Jamtlands-lan-mal-nr-M-824-11-825-11-och-847-11/>

I tillegg vil vi nevne at klimaendringer vil gjøre det vanskeligere for reinens beitegrunnlag i fremtiden. Dette medfører at man må ha større fleksibilitet i beitegrunnlaget, noe som betyr at man må ha tilgjengelige beitearealer som ikke er utbygd. Det viser blant annet en uttalelse fra Stockholms Universitet¹⁰:

Johan Daniel Turi sier *“vi ønsker ikke vindkraft i våre reinbeiteområder. Disse er allerede sterkt belastet av inngrep gjennom bit for bit utbygginger og større infrastrukturutbygginger. Reinbeiteområdene kommer ikke til å tåle at det fortsettes på samme måte”*.

Naturvernforbundet i Troms er enige med Turi, og har derfor gått inn for at alt reinbeiteland skal inngå som harde eksklusjoner.

Erfaringskunnskap om forholdet mellom kart og reindrift ved Johan Daniel Turi:

Når det gjelder kartgrunnlaget for reindriften som verktøy, så er det noe som har vært et spørsmål i tidligere utbyggingssaker. Vi mener at dagens kartmateriale som utbyggere benytter seg av er en stor trussel og fører til alvorlige konsekvenser for reindriften.

Kartene er først og fremst ikke utarbeidet som et verktøy til utbyggere om hvorvidt bruken beskrives i større sammenheng. De har vært utarbeidet til helt andre formål. For det andre finnes det sannsynligvis ingen dokumentasjon om hvem som har utarbeidet slike kart. For eksempel finnes det for vårt reindistrikt ingen dokumentasjon hos noen statlige etater om hvem som har utarbeidet kartene, selv om vi har forespurt etter dokumentasjon. Jeg vil anta at dette er tilfelle hos flere andre distrikter. Her er et eksempel fra vårt reinbeitedistrikt:

Vårt reinbeitedistrikt har nylig tapt en rettsrunde mot en statlig etat i en utbyggingssak som sterkt berører reinbeite arealene på Reinøya. Utbygger brukte de gamle reindrifts kartene som finnes i Fylkesmannens register. I dette tilfellet ble utbygger flere ganger gjort kjent med at de gamle kartene som utbygger brukte var utdaterte, og en kilde til mye feilinformasjon når det gjaldt beitebruk. Forbindelsen til feilen var blant annet at Reinøy reinbeitedistrikt i 1997 ble omgjort fra helårsbeite til sommerbeite distrikt. Alt av kartmateriale som var tilgjengelig for utbygger var fremstilt lenge før den tid. Når reinbeitedistriktet fikk en sånn total endring i beitebruken, endret naturlig nok bruken av areal seg betydelig, noe som klart skulle ha ført til at disse kartene ble gjort ugyldige.

NIBIO har fått ansvaret for å lage nye kartløsninger for reindriften. Prosjektet føres i regi av Landbruksdirektoratet. Etter planen skal arbeidet være ferdig 2019, men siden vi er i slutten av 2018, og ingenting har skjedd, er det svært lite sannsynlig at noe vesentlig kommer til å skje i 2019. Prosessen med å oppdatere reindriftskart har nå foregått i snart 10 år fra Fylkesmannens side, men alt er stoppet opp.

¹⁰ <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=7025520>

NIBIO uttalte den 27.november 2017:

Oppdateringer av kartmaterialet har skjedd med så lange intervaller at informasjonen er blitt utdatert. I en verden der endringer skjer i stadig raskere tempo, har kartene framstått som statiske og tidvis uegnet. (Kilde: <https://www.nibio.no/nyheter/ny-metode-for-oppdatering-av-reindriftskart>)

Uansett om én oppdaterer kartsystemer hvor nye oppdaterte kart viser samtlige inngrep, så er kart i seg selv ofte grunnlag til feilkilde. Dette fordi man ikke kan implementere aktiviteter, snøforhold, værforhold, klimaendringer og ikke minst beiteforhold i et statisk kart. Noe så detaljert som eksempelvis vindretning, pollinering og soppvekst kan ikke fanges opp av noe kart, og slike forhold har svært stor påvirkning på reindriften. Reindriften har som sagt all sin margin og næringsgrunnlag knyttet til naturen.

Et annet tema er kommunenes bruk av kart når det planlegges inngrep, og hvordan dette kan fungere i praksis. Kommuner får ofte en uttalelsesrett i saker på et senere tidspunkt.

Jeg tar et eksempel fra vårt reinbeitedistrikt:

Karlsøy kommune utarbeidet i 2012 en ny kommuneplan og arealplan hvor blant annet reindriften ble forespurt om å tegne kart, samt å lage hensynssoner og arealer hvor det var akseptabelt å godta utbygginger. Den nye kommuneplanen og arealplanen skulle fungere som et verktøy for kommunen, slik at dispensasjons givningen for enkelttiltak skulle avvikles.

Her i kommunen har det vært helt kaotisk, med tanke på at det har blitt bygd fritidshytter overalt, og nærmest uten rutinemessig oppfølging fra kommunens side. Mens arbeidet med ny arealplan ble gjort hadde kommunen lagt ned forbud mot dispensasjonspraksis til tiltak fra arealplanen. Derfor ble vi i god tro enige om noen arealer hvor det kunne være mulig med nye tiltak i kontrollerte former når resten av reinbeite arealene dermed ville skånes mot stadige dispensasjoner for tiltak. Når da forslaget til ny kommuneplan og arealplan kom til behandling hos kommunestyret i 2013, frafalt kommunestyret plutselig vedtaket om forbud for dispensasjon i de nye planene. Og det spesielle som vi har opplevd etter det er at kommunens dispensasjonspraksis praktiseres slik som før, MEN i tillegg følger det at de avtalene hvor man var enige om utbygging i kontrollerte former, nå brukes mot reindriften som en aksept på at man tidligere har vært enig at disse arealene kan bygges fritt. Altså at det ikke ses på som en kompromiss-aksept for at andre arealer skulle skånes gjennom forbudet mot dispensasjonen. Disse kartene brukes dermed aktivt mot reindriften, selv om reindriften aldri har sagt at man kan bygge ut dette arealet ubegrenset.

Bruken av begreper som "kjerneområder" og "hensynssoner" er definisjoner som ofte brukes i kart sammenheng, men det er noe helt ukjent for reindriften internt. Dette er områdene som er tegnet inn som for eksempel "kalvingsland", "trekkruiter" og slike territorielle punkter. Noe som har kommet gjennom en statlig forvaltning som skulle brukes som verktøy for reindriften.

Det er kanskje noe man ikke vurderte som en risiko den gangen reindriften ble underlagt statlig forvaltning, men i dag benyttes det som et motargument for å åpne «ikke-kjerneområder» til utbygging.

Den aller viktigste kilden til opplysninger må være reindriftenes kunnskap om arealbruk og en forutsigbar prosess.

Vi vet også at reindriften andre steder må jobbe mot utbygges misbruk av kartmateriale ved å vise til hva en reindriftsutøver fra Reinbeitedistrikt 13 har skrevet i sosiale medier i år. Deres distrikt er sterkt truet av Grenselandet AS sine planer om å bygge ut Davvi:

“Reindriftdirektoratet har lenge villet oppdatere reindriftskartene¹¹, men det har de ikke tatt seg tid til før vindmølleutbyggere så seg en mulighet til å bygge vindmølleparker på beiteområder og flytteleier. Reindriftdirektoratet lovte og lovte å få i gang en prosess for å kartlegge og oppdatere reindriftskartene, men det ble det ikke noe av. I stedetfor måtte vi med hjelp av stiftelsen Protect Sápmi sette i gang en tidkrevende og kostbar prosess for å lage nye kart og å kartlegge hele reinbeitedistriktet. Blant annet i forhold til beitebruk og eksisterende flytteveier. For å si det sånn, det var ikke gjort på en dag..Første versjon av kartløsningen er tatt i bruk av Fylkesmannen i år. Landbruksdirektoratet legger opp til at den nye kartløsningen skal testes av utvalgte reinbeitedistrikter i 2018. Bred utrulling og opplæring av alle distriktene skjer i 2019. Dette betyr at kartmaterialet for reindrift som eksisterer i dag i Troms er utdatert”.

Tap av arealer er det vesentlige. Tap av arealer er både tap av de arealer som man taper som følge av at rein ikke oppholder seg lenger i influenssonen, men det er også det tapet som skjer når man overbelaster de resterende arealer som er igjen.

Prof. Erik Reinert har hatt en teori som jeg gjengir i grove trekk uten at det er nødvendigvis ordrett sitert:

Reinbeite Arealene kan virke uendelig store og ha god plass for inngrep når utenforstående vurderer det. Det kan sammenlignes med at en vanlig norsk to etasjes-villa på 200m² kan virke veldig stor og at det ikke skulle være et stort problem om staten skulle ekspropriere 10m² av huset. Men hvis den 10m² er akkurat der trappen opp til andre etasje ligger, så har du egentlig mistet halve boarealet.

Dette kan sammenlignes med inngrep i reinbeite arealer og hvordan effekter kan gi følgeeffekter som gir enda større influensområder. Hvordan reinbeite arealene påvirkes av inngrep avhenger i stor grad av bruken. I den bruken ligger det også en definisjon om hvor mye av arealene som allerede er tapt til inngrep, om reinens trekk og bruk - ikke isolert sett men sett i en sammenheng, om klimatiske forhold, om værforhold og om midlertidige og varige forhold som påvirker. Reindriften er helt avhengig av sin **fleksibilitet** i arealbruk.

¹¹ <https://www.fylkesmannen.no/nb/Troms/Landbruk-og-mat/Reindrift/Oppdatering-av-reindriftskart/>

I dag ser man at klimaendringers påvirkning stadig oftere inntreffer, og slike ustabile svingninger gir svært vanskelige beiteforhold for eksempel ved ising og isbrann. Dette kan føre til at reinen må flytte tidligere vekk fra vinterbeiter mot sommerbeiter for å finne mat. Et område som derfor anses som «verdiløst» på papiret kan i praksis ha en livsnerve for å opprettholde at det finnes beite tilgang gjennom alle 365 dager i året.

Det er viktig å se inngrep i praktisk sammenheng. Eksempelvis er det ofte argument om at et inngrep som forstyrrer rein i 3 uker i året ikke virker så farlig med tanke på at det er 52 uker i året. Men, hvis man ødelegger beiter så er det i praksis som om at man setter en stor vindmølle foran kjøkkendøra slik at den ikke kan åpnes opp for å få tilgang på mat. Alle vil ta skade av å gå uten mat i 3 uker, og skades eks. en simle som er gravid av underernæring, så vil det påvirke fosterets helse også permanent, og dermed får du en ond spiral i systemet. Svak helsemessig tilstand hos voksne dyr medfører også svak helse hos nyfødte dyr.

Vindkraft og utbygginger har store negative effekter på reindrift. Det kan blant annet vises til artikkelen fra Skarin, Sandström, Kløcker Larsen m.fl.

Det er allerede nevnt en dom fra Sverige som konstaterte at vindmølleparken hadde en effekt på 5 km radius. Den dommen er fra 2011 og mye har skjedd av forskning siden den gang, og det viser i klart overtall at effektene er mer negativ generelt sett enn det som man har anslått tidligere.

Denne dommen har likevel en overføringsverdi til vind utbyggingssaker, med tanke på omfanget og at det er erkjent fra retten. Det finnes i dag knapt arealer i Norge hvor en slik 5 km radius ikke vil støte på andre inngreps-influenssoner. Influenssonen på 5 km kunne attpåtil ha blitt redusert, men allikevel hadde man støtt på problemet. Da dobles effekten.

Det sies alltid at reindrift må tilpasse seg inngrep, men det som aldri diskuteres i slike inngrepssaker er det økonomiske forholdet til reieneieren for å fortsatt kunne jobbe med reindrift. For eksempel kan man jo si at det vil alltid være rom for å ha rein i reinbeitedistrikter i Norge, men vil man fortsatt kunne ha økonomisk forsvarlig reindrift?

Det er et tipping-point som treffer mye tidligere enn spørsmålet om tilpasning. Hva skal man tilpasse seg? Lavere inntekt i en voksende økonomi i samfunnet ellers, er det som man i realiteten må tilpasse seg på bekostning av utbyggers ønske om å tjene penger.

Reindriften kan sies å være i et evigvarende perspektiv siden den er knyttet til fornybare naturressurser.

Erfaringer med vindkraftutbygging i Troms:

Fakken vindkraftverk på Vannøya i Karlsøy kommune

NVE konkluderte med at Fakken var et av de vindkraftverkene med minst konsekvenser for både natur- og kulturmiljø. Dette til tross av NINA's Oppdragsmelding¹² 847 som sier:

Det er til sammen registrert 32 fuglearter og tre pattedyrarter innenfor planområdet. Seks av disse har rødlistestatus: Kongeørn, havørn, jaktfalk, sangsvane, lunde og oter, mens svartbak, rødstilk og bergirisk er alle ansvarsarter. 29 fuglearter, og en pattedyrart ble registrert under selve feltbefaringen. Samlet viltvekt for området er 3, det vil si et område av regional betydning for fuglelivet, mens verdien for øvrig dyreliv er liten.”

Prosjektet som startet tidlig på 2000-tallet vakte stort engasjement og var omstridt helt fra starten. Spesielt reineiere, store deler av lokalbefolkningen, aksjonsgrupper og miljøorganisasjoner var mot utbyggingen. Argumenter som tap av naturmangfold med rødlista arter, reinbeiteområder, annen næring, friluftsliv og helse nådde ikke frem, og konsesjonen ble endelig stadfestet av Olje- og energidepartementet etter klagebehandling. Vindkraftverket ble satt i drift i juni 2012 og består av 18 vindturbiner.

Et omstridt vindkraftverk som pr. i dag drifter langt fra forventet produksjon.

Kvitfjell – Raudfjell vindkraftverk pluss Sandhaugen teststasjon i Tromsø kommune

Konsesjonene til Kvitfjell og Sandhaugen teststasjon vakte motstand. Et stort område brukt til friluftsliv og næringsvirksomhet ble forringet og redusert. Når planene endret seg til også å inkludere Raudfjell eskalerte motstanden kraftig. Hele området var et velkjent og godt brukt sted, også for Tromsø by og omegn sin befolkning. Den mangelfulle konsekvensutredningen for Kvitfjell ble også lagt til grunn som utredning for Raudfjellet. Verken argumenter om rødlistede fuglearter, reindrift, helse eller friluftsliv var nok til å stanse utbyggingen. Et verdifullt fjellandskap, med utsikt til et unikt storskala havlandskap blir nå et industriområde.

De store endringene i planene rundt adkomstveien til kraftverkene ble av Tromsø kommune nedstemt med tverrpolitisk enighet. Også Statens Vegvesen stilte seg kritisk til endringene. Mattilsynet har vært tilsidesatt i prosessen og stiller seg meget kritisk til deler av prosjektet. Vindkraftprosjektene har resultert i to anmeldelser, en for forurensning mens den andre gjaldt mulig brudd på forvaltningslovens habilitetsregler. Alle planendringer i en uoversiktlig og lang prosess har resultert i klager både fra; Fylkesmannen, Tromsø kommune, Sametinget, NSR, reindriftsnæringen, saueneæringen, turistnæringene, Fnf Troms med alle sine friluft og miljøorganisasjoner, Naturvernforbundet i Troms og lokalbefolkningen.

Kvitfjell/Raudfjell vindkraftverk er en lang og komplisert historie, noe også dato gitte vedtak fra NVE viser.

¹² <https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/oppdragsmelding/847.pdf>

Maurneset vindkraftverk i Nordreisa kommune

Utbyggingen av vindkraftanlegg med en samlet installasjon på over 10 MW skal i henhold til plan- og bygningslovens kap. VII-a og tilhørende forskrift av 01.04.2015 alltid konsekvensutredes. For anlegg under 10 MW, slik som Maurneset vindkraftverk, er det tilstrekkelig med en *vurdering* av konsekvenser for miljø, naturressurser og samfunn. (Miljøfaglig Utredning AS)

NVE har lagt til grunn at vindforholda er tilstrekkelig gode i planområdet og at Maurneset vindkraftverk vil oppfylle politiske mål om økt satsing på fornybar kraftproduksjon i Norge. Det er gitt konsesjon til en installert effekt på 10 MW. NVE har også gitt Vindkraft Nord AS konsesjon til å bygge og drive ei 22 kV kraftledning fra planområdet til Hamneidet transformatorstasjon. Naturvernforbundet i Troms bemerker at utbyggingen vil bl.a. berøre flere reinbeitedistrikter.

Fylkesmannen i Troms har klaget i saken på grunnlag av anleggets avgrensede samfunns nytte i forhold til de negative virkningene tiltaket har for naturmangfold, landskap og friluftsliv. Naturvernforbundet i Troms og flere natur og friluftsansjoner (Fnf), støttet fylkesmannen.

NVE`s vedtak om konsesjon og ekspropriasjonstillatelse til Maurneset vindkraftverk er påklaget og oversendt OED i brev av 29.03.2016 for endelig avgjørelse.

Naturvernforbundet i Troms er også kjent med at det er meddelt utredningsprogram for Kroken vindkraftverk i Tromsø kommune, og at Vannøya vindkraftverk (offshore), i Karlsøy kommune er stilt i bero.

Fortrengning av andre næringen

Foruten om reindriftsnæringen har sauene næringen bekymringer over tap av beiteområder. Vindkraftutbygging vil også ramme turistnæringen.

I Stortingsmelding. 19 (2016-2017) *Opplev Norge unikt og eventyrlig* hevdes det:

“Få, om noen, andre næringer kan vise til tilsvarende vekstpotensiale i etterspørselen.”

Turistnæringen er sterkt voksende i Troms, og fylket markedsføres med vill og vakker natur. Ei utbygging av vindkraft vil forringe merkevaren, og er ikke forenelig med regjeringens ønske om ei bærekraftig næring bygd på storslått natur, og et rikt mangfold av kulturminner.

Naturvernforbundet i Troms har erfart i både vann- og vindkraftsaker at naturmangfold, herunder spesielt rødlistede arter, vill fisk, landskap, reindrift, annen næring samt friluftsliv ikke blir vektlagt i forhold til det politiske mål om økt satsing på fornybar kraftproduksjon i Norge. Vi er av den oppfatning at rammeplanen bør vise spesielt hensyn i kystnære strøk mtp. trekkende og hekkende sjøfugl. Vi bemerker også at det allerede er bygd ut vannkraft i alle fylkets kommuner, foruten om i Skjervøy.

Naturvernforbundet i Troms mener følgende:

Først støtter vi Naturvernforbundet sentralt sine innspill¹³ til NVE:

- Tidsfristen er for kort.
- Reinens leveområder må sikres gjennom å defineres som harde eksklusjonskriterier.
- Inngrepsfrie områder (INON) må inn som hardt eksklusjonskriterium (ofte store naturverdier, verdifulle for friluftslivet og ofte overlapp/grenser inn mot andre viktige områder).
- Framtidige verneområder bevares for å sikre faglig tilfredsstillende oppfølging av forpliktende miljømål som vi har påtatt oss gjennom konvensjonen for biologisk mangfold (CBD).
- Det må arbeides mye mer aktivt for å kartlegge naturen, tette de store kunnskapshullene som prosessen har avdekket og at det må tas særskilte hensyn til kunnskapsmangler på naturverdier.
- Det må legges et sterkere fokus på konfliktdemping gjennom aktiv medvirkning, tidlig involvering og tidlig avslag på dårlige prosjekter.
- Ny kunnskap må fases inn i det videre arbeidet gjennom fastsatte revisjonsrutiner for hele nasjonal ramme. Dvs dynamisk prosess framover ettersom ny kunnskap kommer, gjerne med revisjoner hvert andre år.

Naturvernforbundet i Troms

Ved Roy Arne Varsi, prosjektleder
Anne-Lise Mortensen, fylkesleder

¹³ https://naturvernforbundet.no/energi/fornybar_energi/vindkraft/ba-om-tid-til-a-vurdere-omfattende-vindkraftplaner-article38311-121.html